

NASLEĐE ROKENROLA I ARHIV JAVNOG MEDIJSKOG SERVISA

Apstrakt

Sveukupna arhivska građa, a posebno arhivska građa elektronskih medija od posebne je važnosti kao deo nacionalnog blaga i identiteta svake zemlje.² Arhivska građa Javne medijske ustanove Radio-televizije Srbije (u daljem tekstu RTS),³ kao jednog od najbogatijih arhiva javnih medijskih ustanova u našoj zemlji, od neprocenjive je vrednosti za širu društvenu zajednicu. Rad se fokusira na razvoj muzičkih formata i njihovu ulogu u televizijskom programu RTS-a, s posebnim osvrtom na deo arhiva muzičkih formata iz kategorije rokenrola. U radu su prikazani najvažniji muzički formati koji su obeležili čitavu jednu epohu televizije u delu muzičkog programa od samih početaka rada pa sve do savremene muzičke produkcije RTS-a. Posebno je ukazano na značaj digitalizacije, ne samo u pogledu očuvanja arhivske građe već i u stvaranju njene nove upotrebne vrednosti za buduća vremena i buduće generacije.

Ključne reči

arhivska građa, arhiv RTS-a, muzički formati, rokenrol, digitalizacija

1 marijanavuk@telekom.rs; ORCID 0009-0008-7404-4440

2 Arhiv nacionalnog servisa je deo nacionalnog kulturnog nasleđa koje ima značaj za formiranje, zaštitu i održavanje nacionalnog identiteta.

3 Javna medijska ustanova Radio-televizije Srbije (RTS) u organizacionom smislu danas se deli na Radio Beograd i Televiziju Beograd, iako se televizijski kanali emituju pod brendom RTS, i to od 1992. godine, otkad Televizija Beograd emituje program u sastavu Radio-televizije Srbije. U ovom radu korišćena su oba termina koja se odnose na televizijski segment javnog medijskog servisa – Televizija Beograd i RTS

1. Uvod

Cilj ovog rada je da ukaže na važnost arhivske građe elektronskih medija, da predstavi neprocenjivu vrednost arhiva RTS-a, s posebnim osvrtom na deo arhiva muzičkih formata iz kategorije rokenrola, da podseti na najvažnije muzičke formate koji su obeležili doba od samih početaka pa sve do savremene muzičke produkcije RTS-a, kao i da ukaže na značaj digitalizacije kako u domenu očuvanja arhivske građe tako i u stvaranju njene nove upotrebne vrednosti za buduća vremena i generacije.

Arhivska građa je kulturno dobro koje predstavlja neobnovljiv resurs, neophodan za razumevanje istorije i kulture ljudskog društva. Očuvanje arhivske građe mera je očuvanja kulturnog nasleđa i nacionalnog identiteta. Značajan deo tog kulturnog nasleđa i identiteta nalazi se u arhivama elektronskih medija, koji su tokom svog dugogodišnjeg rada zabeležili važne pojave, događaje i trenutke koji su iza nas. Arhivska građa je kulturno dobro od opšteg interesa za Republiku Srbiju koje uživa posebnu zaštitu utvrđenu zakonom (Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti, „Službeni glasnik RS“, br. 6/2020 od 24. 1. 2020. godine).

Narodna Skupština Republike Srbije usvojila je 24. januara 2020. godine Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti kojim se uređuje sistem zaštite arhivske građe čime su stvoreni uslovi za utvrđivanje Arhivskog fonda Republike Srbije kao dela nacionalnog, ali i svetskog kulturnog nasleđa, uključujući i njegovu dopunu dokumentima koji predstavljaju deo kulturnog nasleđa naše zemlje, a nalaze se van njene teritorije. Arhiviranje i digitalizacija medijskih sadržaja definisana je i Medijskom strategijom koju je Vlada Republike Srbije usvojila 30. januara 2020. godine.

Arhive elektronskih medija u Republici Srbiji poseduju značajnu arhivsku građu koja sadrži njihov višedecenijski rad, predstavljaju dragocenu istorijsku građu i od neprocenjive su vrednosti kao značajan deo sveukupnog arhivskog fonda Republike Srbije. Reč je o audio-vizuelnim snimcima televizijske produkcije, govornim snimcima radijske produkcije, muzičkim snimcima radijske produkcije, primercima dnevnih ili periodičnih novina, arhivi fotografija. Tokom svog dugogodišnjeg postojanja upravo ova medijska preduzeća zabeležila su mnoge značajne trenutke u istoriji svojih gradova, manifestacije, događaje, razgovore sa znamenitim sugrađanima. S privatizacijom ovih medija veliki deo programskih arhiva i dokumentarnog materijala je uništen iz brojnih razloga: od fizičkog uticaja i propadanja tokom vremena,

neadekvatnog skladištenja do nebrige i nemara ili neprepoznavanja vrednosti ovih audio i video zapisa i štampanih primeraka kao blaga neprocenjive vrednosti.

Najbogatiji i najznačajniji arhiv elektronskih medija u Republici Srbiji jeste programski arhiv RTS-a. Bogata programska istorija arhivirana je u više stotina hiljada audio-vizuelnih filmskih i elektromagnetnih zapisa, fotografija i slajdova i četiri miliona stranica tekstualnih zapisa. (<https://www.rts.rs>). Sačuvani filmski i serijski formati imaju neprocenjivu vrednost u domenu očuvanja nasleđa bogate domaće kinematografije. Deo programskog arhiva dokumentarnih i drugih formata predstavlja svojevrсно svedočanstvo rada Televizije Beograd od njenih početaka pa sve do savremene produkcije RTS-a. U okviru programskog arhiva RTS-a nalazi se audio-vizuelni arhiv muzičkih formata koji predstavljaju svedočanstvo razvoja kulture jedne nacije kroz epohu zabeleženu u periodu od preko šezdeset godina. Ovaj rad se bavi delom audio-vizuelnog arhiva televizijskih emisija i programa u okviru koga je sačuvano nasleđe rokenrola kao muzičkog pravca koji je pored umetničkog muzičkog izraza kroz televiziju kao medij i uticaja koji je imao na razvoj kulture toga doba imao i značajnu društvenu ulogu kao antipod društvu ograničenih sloboda i koji je, uglavnom kroz supkulturne stilove,⁴ imao uticaj i na društvene promene. (Božilović 2008).

Značaj rokenrola kod mladih danas je manji nego ikad. Moglo bi se reći da je to i logično posle šezdeset godina rokenrola. Rokenrol, a ni muzika kao umetnost nemaju danas ni približno takav uticaj na kulturu i tokove savremenog društva kakav je imao rokenrol tokom više od šest decenija. Tome je znatno pripomogla savremena muzička industrija, a u velikoj meri doprineli aktuelna društveno-politička situacija kao i sveprisutni trendovi opšte globalizacije.

Digitalizacija kao produkt savremenih tehničko-tehnoloških dostignuća odigrala je, i još uvek je ima, ključnu ulogu u očuvanju arhivske građe kao bogatog nasleđa budućim generacijama. Sačuvane televizijske emisije iz arhiva RTS-a su većim delom digitalizovane, čime je obezbeđeno njihovo trajno čuvanje s jedne strane, a sa druge strane omogućena je njihova dostupnost i uspostavljena veza sa savremenom publikom kroz specijalizovane muzičke

4 Supkulturni stilovi koji su bili potpuno različiti od modela koje je preferirala vladajuća klasa u doba nastanka i najvećeg uspona rokenrola tokom šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka podrazumevala je dugu kosu kod mladića, mini suknju kod devojaka, ekscesno ponašanje, kao i sleng nerazumljiv starijim generacijama.

kanale i digitalne platforme kao nove načine distribucije programa, čime je arhivskoj građi data nova upotrebna vrednost u skladu s potrebama savremenog društva.

2. Uloga muzike u televizijskom programu

Odnos između televizije i muzike veoma je kompleksan i može se posmatrati na više načina. Suštinska karakteristika televizije jeste njena polisemija, odnosno višestrukost značenja koje proizvode njeni programi (Fiske 1989). Muzika je sveprisutna na televiziji, ali je za pobuđivanje interesovanja šire publike za muzičke televizijske programe neophodno ponuditi mnogo više od onoga što muzika sama po sebi može da pruži (Frith 2002).

Na nastajanje televizijskog programa u velikoj meri je uticalo prethodno tridesetogodišnje radijsko iskustvo. Počeci televizije podrazumevali su preslikavanje radijskog modela, sa akcentom na informativnom, edukativnom i zabavnom programu. „U periodu od dvadesetih do pedesetih godina prošlog veka, radio i muzika stvorili su poseban simbiotski odnos, muzika s ploča postala je osnova radijskih programa, a emitovanje na radiju je bilo veoma važno za prodaju ploča. Radio je bio presudan za pojavu novih muzičkih žanrova, ali isto toliko važan i za promociju klasične muzike i podstakao je razvoj umetničke muzičke kulture. Ista stvar se ne može reći i za mlade televizijske dane, bez obzira na to što se ovaj program nadovezivao na radijsko iskustvo“ (Milićević 2016).⁵

- 5 Produkcija gramofonskih ploča Televizije Srbije (PGP RTS) najstarija je srpska diskografska kuća. Na zvaničnom sajtu RTS-a navodi se: „Godine 1951. Radio Beograd u garaži na Dorćolu smešta dve prese za izradu gramofonskih ploča. Prevashodna namena tih presa bila je da se prebaci i sačuva vredna tonska arhiva na vinilne ploče. Tako se Radio Beograd smatra ne samo osnivačem PGP-a već i začetnikom gramo-industrije u Srbiji. Godine 1952, za potrebe tržišta, izrađeno je 15-ak gramofonskih ploča sa 78 o/m i s trajanjem od 3 minuta po strani. Polovinom 50-ih, na svetskom tržištu ove ploče nestaju i zamenjuju ih ploče sa 33 i 45 o/m, s mikro-rezom, kvalitetnijim zvukom i daleko većom minutažom – tzv. LP ploče (dugosvirajuće).“ Godine 1959, paralelno s pojavom televizije, Radio Beograd pokreće i obimniju proizvodnju ploča namenjenih tržištu. Standard tih ploča bio je 25 cm sa po četiri numere na strani. Izdato je šest LP ploča sa ukupnim tiražem od 15.000 primeraka. Prva ploča (LP 501), pod nazivom „Muzika za igru“, predstavljala je kompilaciju raznih izvođača, dok je prvu samostalnu ploču zaslužio Đorđe Marjanović, tada najpopularniji pevač, s poznatim šlagerom *Zvižduk u 8*. To je ujedno i prva ploča s novim znakom PGP-RTB (oktobar 1959). Sledeće, 1960. godine, Produkcija gramofonskih ploča RTB nudi tržištu 21. izdanje i postiže tiraž od 86.000 primeraka, da bi već 1963. godine raspolagala s 13 presa, ostvarila 150 izdanja i postigla tiraž od 300.000 jedinica. Dakle, posle prvog LP-ja i prvog singla (*Kafu mi draga ispeci* – Cune Gojković, 1963), PGP-RTB postaje značajan činilac muzičkog života ne samo u Srbiji već i u Jugoslaviji. Izrasta u ekonomski jaku i moćnu fabriku ploča, usvaja nove svetske standarde, tehnologije i postiže ogromnu ekspanziju

Na samom početku razvoja Televizije Beograd prvi televizijski muzički urednici i saradnici imali su radijsko iskustvo. Stoga je logično da je dominantno muzički program radija prožimao i dramske i kontakt programe i da postaje temelj tvorbe globalnog muzičkog prostora, kako objašnjava Snežana Nikola-jević. Prva televizijska emisija emitovana je 26. novembra 1958. godine. Bio je to *Dnevnik* u kome je kao muzička podloga telopu s Pobjednikom⁶ prethodila muzička numeracija *Himna Beogradu*, kompozitora Mihovila Logara (Milićević 2016).

U periodu eksperimentalne faze Televizije Beograd, koja je trajala osam godina, stvoreni su prvi muzički šou-programi (Peva se u svetu), dokumentarne emisije i putopisi (Karavan), prve serije i dokumentarne emisije s prepoznatljivim špicama, songovima i temama (Servisna stanica), prenosili su se uživo sportski, muzički i drugi zahtevni medijski događaji (Prva međunarodna konferencija nesvrstanih 1961. godine bila je svojevrstan ispit za tada još uvek mladu Televiziju Beograd). Muzika, na sva tri načina svog televizijskog pojavljivanja (kao podloga ili prateći element u emisijama nemuzičkog sadržaja, kao poseban segment u mozaičkim emisijama i kao primarni ili jedini element u muzičkim emisijama), bila je značajan deo ovog programa, a publika je najčešće programe identifikovala s muzikom u njihovim najavnim i odjavnim špicama ili muzikom emitovanom u toku emisija, serija ili igranog programa. (Milićević 2016).

Kako Milićević dalje navodi, Televizija Beograd je nastavila da neguje umetnički muzički diskurs i popularisala stvaralaštvo domaćih kompozitora. U nastajanju novog medija pokazaće se da je osim muzike veoma važno i sve ono što se dešava oko nje. U početku rada Televizije Beograd bilo je veoma omiljeno stilsko usaglašavanje između muzike i vizuelnog plana. Kompozicije Isidora Bajića i Josifa Marinkovića izvođene su u bidermajer enterijerima. Realizovala su se aktivna uključenja u evrovizijske prenose popularne i umetničke muzike, pratili su se strani i domaći festivali popularne muzike. U svom svedočenju o radu Muzičke redakcije u prvim godinama rada Televizije Beograd, muzički urednik Radoslav Graić, u emisiji *Osma vrata*, svedoči da su pesme s tada aktuelnog Festivala u San Remu prepevali na srpski jezik

na tržištu. Za 59 godina postojanja, PGP je stvorio fonoteku od preko 10.500 naslova (izdanja), preko 120.000 numera i oko 6.000 sati programa.“(<https://www.rts.rs>)

6 Telop predstavlja statičnu televizijsku sliku koja može biti uvod u program, veza između emisija ili njihovih segmenata. Telop je obično „ozvučen“ muzikom. Na prvom emitovanom telopu u programu Televizije Beograd pojavila se slika Pobjednika, skulpture Ivana Meštrovića, koja je simbol Beograda, a muzika kojom je ozvučen bila je *Himna Beogradu* Mihovila Logara.

u toku noći, snimali matrice u Radio Beogradu, a zatim već sledećeg dana realizovali emisije s njima.

Milićević u razgovoru dalje navodi da se prvi dani televizije poklapaju s pojavom novog muzičkog žanra, rokenrola, tako da su se mlada televizija i rok paralelno razvijali utičući jedno na drugo. Ovaj medij je vrlo brzo postao značajan za popularnu kulturu i artikulisao novi oblik muzičke kulture mladih. Programi kao što je šezdesetih godina prošlog veka na Televiziji Beograd bio *Koncert za ludi mladi svet* (emitovan od 1966–1968. godine, reditelj Jovan Ristić) oblikovali su prve vizuelne transpozicije novog muzičkog žanra i predstavili mlade, nove aktere buduće muzičke scene. Prema njenim rečima za prvu deceniju rada Televizije Beograd vezani su tada aktuelni kompozitori, od kojih su neki bili i urednici muzičkog programa (Srđan Barić, Slobodan Habić, Vartkes Baronijan, Radoslav Graić, Zoran Hristić). Neki, među kojima i Zoran Hristić, radili su istovremeno na televiziji i filmu i istraživali mogućnosti oba medija. Za Zorana Hristića vezuje se i početak televizijske priče tada mladog Zorana Simjanovića, a kako Milićević navodi, ova dva kompozitora povezao je novi muzički žanr – rokenrol.

3. Programski arhiv RTS-a

Programski arhiv RTS-a formiran je 1958. godine, istovremeno s početkom emitovanja TV programa u Srbiji. Kao javni medijski servis, Televizija Beograd nekada a RTS sada stvara i čuva različite vrste audio-vizuelnih materijala, istovremeno omogućavajući dostupnost ovih dokumenata stvaralocima programa, ali i novim generacijama nudi priliku da bolje sagledaju iskustva nekadašnjeg doba.

Zbirke u programskom arhivu RTS-a treba posmatrati kako iz perspektive očuvanja nacionalnog audio-vizuelnog nasleđa naše zemlje tako i iz perspektive obezbeđivanja izvora iz kojih nastaju i nastajace novi programi. Paralelno s digitalizacijom RTS je započeo i eksploataciju digitalizovane arhivske građe kroz nove tematske RTS kanale, sa znatnim delom upravo arhivskog programa. Digitalna platforma za distribuciju programa RTS-a, pod nazivom RTS Planeta, učinila je dostupnim celokupan digitalizovani program iz RTS arhive auditorijumu širom sveta. Programski audio-vizuelni arhiv RTS-a predstavlja, s jedne strane, dragoceno svedočenje o svim političkim i društvenim događanjima u periodu od 1958. godine do danas, a sa druge je živi dokaz nivoa i kvaliteta intelektualne produkcije kao i obli-

ka distribucije odnosno prikazivanja, te čuvanja ovih televizijskih sadržaja u drugoj polovini XX veka.

S razvojem televizijskih tehnologija menjao se način proizvodnje, pa su se, u zavisnosti od toga, i audio-vizuelni zapisi arhivirali na različitim formatima. U početku je preovlađujući način snimanja bio filmskom tehnikom, da bi danas video produkcija bila dominantna. U Programskom arhivu Televizije Beograd/RTS-a 400.000 naslova nalazi se na filmskim trakama 16,35 mm. Audio-vizuelni zapisi u Q-formatu čuvaju se na 4.000 traka, a na 15.000 traka čuvaju se audio-vizuelni zapisi u C-formatu. Na još 3.000 traka nalaze se audio-vizuelni u UMATIC-u, na 30.000 traka u BETA SP-u i na 35.000 traka u DVC PRO-u. Dodatno, digitalna arhiva Televizije Beograd/RTS-a broji 30.000 fajlova (<http://tvarhiv.rts.rs>).

Veliki deo ovog audio-vizuelnog materijala može se kreativno koristiti kao osnova za čitav niz novih TV programa, ili se može, kao što je već slučaj, emitovati u celini. Bez sumnje, audio-vizuelni arhiv RTS-a je dragoceni izvor programa, ali i potencijalni izvor prihoda. Uskladišteni materijali koriste se kao osnova za produkciju određenog broja video proizvoda sa značajnim potencijalom komercijalizacije, kako u sopstvene svrhe tako i u daljoj distribuciji.

4. Arhiv muzičkih rokenrol formata RTS-a

Veza rokenrola i televizije je specifična jer i televizija i rok muzika žele publici da daju utisak nečega što se dešava sada i ovde (Milićević 2016). Upravo je vizuelizacija rokenrola doprinela popularizaciji novog muzičkog žanra. Do vizuelizacije rok muzike u programu Televizije Beograd dolazi šezdesetih godina prošlog veka u okviru serije emisija „Koncert za ludi mladi svet“, reditelja Jovana Ristića. Snežana Nikolajević vezuje vizuelizaciju umetničke muzike u okviru programa Televizije Beograd za sedamdesete godine, govoreći o različitim vizuelnim iskazima jednog muzičkog dela, konkretno pominjući njihovo prvo pojavljivanje u okviru vizuelnog prikaza Mokranjčevih *Rukoveti*, govoreći da je vizuelizacija (Milićević 2016) „uspostavljanje homolognih elemenata i metaforičkih skupova između muzičke i vanmuzičke sfere, na osnovu kojih će se muzička struktura preliti u vizuelnu“ (Nikolajević 2009: 49). Prva globalna zajednička pojavnost televizije i muzike vezana je za razvoj rokenrola. Televizija i rokenrol su se istovremeno paralelno razvijali, kao što je to ranije bio slučaj s razvojem džeza i radijskog programa (Milićević 2016). Sajmon Frit govori o značajnom uticaju koji televizija ima na razvoj

rok muzike i stvaranje moderne pop-rok estetike, pri čemu posebno ističe ulogu televizije u muzici, a ne muzike na televiziji (Frith 2002).

Rok muzika se masovnije pojavila na programima Radio Beograda, a zatim i Televizije Beograd sredinom šezdesetih godina 20. veka. Dokumentarni snimci s prvih Gitarijada na Sajmu (1966. godina) bili su deo informativnog programa Televizije Beograd, a među prvima je bio zabeležen i nastup grupe Elipse na dočeku Josipa Broza Tita u Domu omladine 1966. godine. Oba ova snimka bila su zabeležena filmskom tehnikom. I dok su na Radio Beogradu već bile prisutne kultne emisije „Sastanak u 9 i 5“ i „Veče uz radio Nikole Karaklajića“, u kojima su mladi rok bendovi mogli da predstave svoju muziku, na programu Televizije Beograd se prva takva emisija vezuje za 1967. godinu.

Krajem 1966. godine mladi reditelj Jovan Ristić počeo je da snima numere i najave za emisiju „Koncert za ludi mladi svet“. To je bila prva specijalizovana emisija ovog tipa posvećena stvaralaštvu mladih ljudi, rok, pop, klasičnih muzičara, ali i slikara, vajara, glumaca, baletskih igrača. Bila je emitovana jednom mesečno, i to samo filmskom tehnikom. Pokazalo se i na ovom slučaju da je filmska tehnika najpouzdanija što se dugotrajnosti i kvaliteta snimka tiče, jer su sve sačuvane emisije veoma dobrog kvaliteta. Već krajem šezdesetih godina počinju da se snimaju studijski šou programi posvećeni novoj muzici, zabeleženi na takozvanim Q trakama (analogne magnetne trake). Prvi takav šou program, najstariji sačuvani u Televiziji Beograd, je „Peva se u svetu“, snimljen 1965. godine, s Đorđem Marjanovićem u ulozi voditelja. U ovom šou programu Đorđe je predstavio tada najaktuelnije evropske šlagere, pobednika Festivala u San Remu, najpopularniju pesmu u Finskoj, Francuskoj, ali i Rusiji, sve prepevane na srpski jezik.

Milićević u razgovoru navodi da tek krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog veka počinju da se snimaju studijske emisije posvećene novoj, rok muzici, a među prvima je bila emisija „Maksimetar“, snimana na magnetne Q trake. Voditelj su bili tada mladi Dragan Nikolić i Dragan Babić, a popularnost neke pesme merila se mašinom koju su zvali maksimetar, i koja je merila jačinu aplauza publike u studiju. Nekoliko sačuvanih emisija je digitalizovano i dostupno u Programskom arhivu RTS-a. Emisija je emitovana u periodu od 1970. do 1972. godine.

Tokom sedamdesetih godina prošlog veka snimljeno je nekoliko emisija posvećenih novom akustičnom popu („S vremena na vreme“ – specijalna novogodišnja emisija, „Čarobna frula“; obe snimljene filmskom tehnikom i di-

gitalizovane), ali i emisija posvećena tada popularnoj Kornji grupi, „Koncert za jednu devojčicu“, snimljen filmskom tehnikom, digitalizovan i sačuvan u Programskom arhivu RTS-a.

Krajem sedamdesetih godina prošlog veka počinju da se snimaju specijalizovane emisije posvećene rok i pop muzici pod nazivom „Pop ekspres“. Na početku su bile snimane u studiju, voditelj je bio Marko Janković. Ova emisija se emitovala i u prvoj polovini osamdesetih godina.

Osim „Pop ekspresa“, početak osamdesetih godina prošlog veka obeležile su dve kultne emisije: „Rokenroler“ (emitovan 1980. godine), u kojoj su se predstavili novi beogradski bendovi (Električni orgazam, VIS Idoli, Zana, Šarlo Akrobata, Frka) i „Beograd noću“, šou program Olivera Mandića, koji je režirao Stanko Crnobrnja, jedina emisija Televizije Beograd koja je dobila *Zlatnu ružu Montrea* (emitovana 1981. godine). Scenografiju i kostime za ovaj program radio je proslavljeni slikar Kosta Bunuševac. Emisija je snimana na magnetne Q trake.

Drugi deo osamdesetih godina prošlog veka obeležila je kulturna emisija „Hit meseca“ (emitovana od 1982. do 1985. godine), koja je predstavljala muzičku produkciju u celoj bivšoj Jugoslaviji, i to svih žanrova, od Bebi Dol, preko Bajage i instruktora, Bijelog dugmeta i Lakih pingvina do Discipline kičme i Električnog orgazma. Ove emisije su uglavnom sačuvane na Q trakama, ali i tada novim formatima magnetnih C traka.

Devedesete godine obeležile su emisije „Afirmator“ (emitovan od 1991. do 1992) i „Brzi bendovi Srbije“ (emitovana od 1992. do 1993), od kojih je nekoliko numera sačuvano izvorsno na C trakama, kao i emisije Trećeg kanala – „Dodatno ubrzanje“ (emitovana od 1993. do 1995), od kojih nema sačuvanih emisija, „Muzički klub“ (emitovana od 1995. do 1998), od kojih je sačuvano nekoliko, „Trikadur“, za koji je sačuvano finale prvog ciklusa, „Oko moje glave“ (emitovana od 1996. do 1997) – na C trakama i beta trakama, za koje su sve emisije sačuvane i digitalizovane, „Garaža“ (emitovana od 1999. do 2003), na beta trakama od kojih je sačuvano nekoliko emisija, između ostalog i neke od najstarijih (1999), kao i „Crna mačka“ (emitovana 1998. godine).

Prvu deceniju dvehiljaditih obeležili su muzički formati „Garaža“ i „Bunt“ (emitovan od 2002. do 2022. godine), sačuvani na beta, analognim i DVC digitalnim trakama, dok je drugu deceniju dvehiljaditih obeležio nastavak

muzičkog formata „Bunt“, kao i „Tri boje zvuka“ (emitovan od 2014. do 2020. godine), zabeleženi na DVC i LTO trakama.

5. Digitalizacija arhiva RTS-a

Digitalizacija nas uvodi u svet novih mogućnosti u različitim medijskim oblastima, štampi, radiju, mobilnim servisima, televiziji, a posebno u radu Javnih servisa (Debrett 2010) kao što je i RTS. Osim programskog profilisanja, visokog kvaliteta slike i tona i mogućnosti videa na zahtev, digitalizacija javnih servisa istovremeno može značiti povećanje kvaliteta programa, jer se otvara mogućnost propagiranja kulture i umetnosti, žanrovske raznolikosti, profesionalizma, osluškivanja potreba malih grupa potrošača. Sve velike svetske medijske kuće koje imaju tonske i video zapise bave se aktivno digitalizacijom arhivskog materijala, shvatajući ga kao deo nacionalnog blaga i identiteta. S digitalizacijom i programskim profilisanjem, nacionalni servisi produžavaju svoj životni vek i opravdavaju svoje postojanje, posebno ako u svom sastavu imaju i muzičke ansamble i muzičku produkciju, kao što to jeste slučaj s RTS-om (Milićević 2016.).

Arhiv RTS-a – s preko 200.000 sati TV programa, preko 45.000.000 metara filmske trake i 65.000 audio zapisa – čini jedinstvenu bazu, koja bi morala da u kratkom roku bude digitalizovana. Jedino tako ovaj arhiv može biti funkcionalno dostupan građanima Srbije, TV gledaocima i različitim korisnicima (istoričarima, istoričarima umetnosti, TV autorima i dokumentaristima, filmskim i TV producentima i drugim subjektima u zemlji, ali i svetu).

Digitalizacija arhiva RTS-a je jedan od prioriternih procesa arhiviranja dokumentarno-istorijske i umetničke građe, filmskih, televizijskih i audio zapisa, jedinstvene slike života u zemlji i svetu. Pored istorijskog značaja Programskog arhiva RTS-a, iz koga se baštine dokumentarni materijali, koje su u poslednjih šezdeset godina svakodnevno beležile redakcije informativnog i drugih programa s dvadeset ekipa-kamera na terenu, neprocenjivu vrednost čini umetničko stvaralaštvo najznačajnijih, vrhunskih umetnika i stvaralaca u produkciji RTS-a. Digitalizacija u visokoj rezoluciji čini i arhivu dokumentarne filmske i TV građe atraktivnom kako za gledaoce tako za stvaraoce novih dokumentarnih, obrazovnih serijala i emisija.

RTS tokom poslednjih godina nije mogao da napravi značajnije korake u procesu digitalizacije arhiva zbog nedostatka namenskih sredstava. A upravo

su u proteklih nekoliko godina novi tehnološki procesi digitalizacije arhive postali dostupni u racionalnim finansijskim okvirima. S druge strane, razvijeni su i drugačiji distribicioni kanali za medijske sadržaje, koji su promenili navike i potrebe gledaoca-korisnika, inicirajući multipliciranje broja linearnih televizijskih kanala.

U ranijim planovima za digitalizaciju Programskog arhiva RTS-a operisalo se decenijama kao konačnim rokom za digitalizaciju arhiva. Međutim, 2017. godine stvari su sagledane na drugačiji način. Tada je predviđeno da rok za prvu fazu digitalizacije mora biti znatno skraćen, na period od četiri godine, a kao najvažniji razlozi za skraćenje ovog roka navode se kulturno-istorijski razlozi (sagledavanje društveno-istorijskog konteksta razvoja društva, stvaranja države, prepoznavanje, oblikovanje i promocija kulturnog identiteta), opšta medijska situacija u Republici Srbiji i programi koji nedostaju, operativna dostupnost arhive u stvaranju novog televizijskog programa, kao i tehnološki razlozi uslovljeni potrebom zaštite, konzerviranja, restauracije, ali i eksploatacije programa u novim sistemima distribucije u vrhunskoj rezoluciji.

Digitalizacija RTS arhive danas je u toku. Opremljen savremenom tehnikom za digitalizaciju u visokoj rezoluciji, kao i za restauraciju i kolor-korekciju, sa obučanim kadrom, RTS danas uspešno digitalizuje svoj programski arhiv. Jedan od najvećih, a istovremeno i najskupljih zadataka digitalizacije jeste prebacivanje arhiva iz analognog u digitalni oblik. Na ovaj način, ogromna audio-vizuelna arhiva postaje dostupna velikom broju korisnika u naučne, informativne, edukativne i zabavne svrhe, kao i za nastajanje novih programskih celina zasnovanih na arhivskim snimcima (Milićević 2016).

Pozitivne strane digitalizacije arhiva su mnogostruke. Pre svega, originali ostaju sačuvani i korisnici mogu za svoje potrebe uzimati digitalizovane tekstove, nosače zvuka, emisije, filmove. Različite institucije se povezuju u ovom procesu, a primer za to je povezivanje Muzikološkog instituta s Radio-Beogradom prilikom digitalizacije arhivskih audio zapisa. Česte su potrebe različitih institucija za digitalizovanim programima Televizije Beograd, za naučne radove ili kao deo nastave, kao što je to bio slučaj s ciklusom „Putem melografa“ ili Milojevićevom „Sobarevom metlom“, čije izvođenje postoji samo u arhivi Televizije Beograd, a kroz proces digitalizacije je postalo dostupno studentima Fakulteta muzičkih umetnosti.

Kapitalni produkti digitalizacije su novi specijalizovani tematski kanali i digitalne platforme za distribuciju sadržaja. Kao deo ovog projekta zaživeli su

novi specijalizovani muzički kanali kao što su: RTS Kolo – muzički kanal koji emituje koncerte, muzičke emisije, arhivske emisije narodnih orkestara, RTS Muzika – posvećen pop i rok muzici, ali i kvalitetnoj eksperimentalnoj, filmskoj i alternativnoj muzici, kao i džezu i *cross over* muzičkom pravcu, RTS Klasika – emituje strane i domaće koncerte najnovije produkcije, dokumentarne, obrazovne i druge emisije o muzičkoj umetnosti i autorima, solistima i orkestrima, hitove klasične i džez muzike.

Pored specijalizovanih muzičkih kanala, RTS je zahvaljujući digitalizaciji programskog sadržaja iz svoje bogate arhive iznedrio i tematske kanale poput filmsko-serijskog kanala RTS Drama, zatim RTS Život, kanal koncipiran kao izbor najboljih autorskih emisija iz RTS produkcije, RTS Trezor, kanal koji emituje najatraktivnije sadržaje iz bogate RTS arhive od 1958. do 1991. godine, RTS Poletarac, dečji kanal na kome se emituju obrazovni, školski i naučni programi iz arhive RTS-a kao i sadržaji novije produkcije i RTS Nauku, kanal koji se bavi najrazličitijim naučnim oblastima, od nanotehnologije do misterija kosmosa, od tajni neurona do dometa veštačke inteligencije, od arheologije do savremenih tehnologija gradnje, inovativnog stvaralaštva i futurologije.

Pored specijalizovanih tematskih TV kanala, najveći iskorak koji je RTS napravio upravo zahvaljujući digitalizaciji jeste digitalna *Over The Top* (OTT) platforma – RTS Planeta. To je nova multimedijalna internet platforma koja pruža novu mogućnost gledanja televizijskog programa i slušanja radijskih sadržaja Radio Televizije Srbije. Kroz ovaj projekat, koji je na internetu dostupan širom sveta, svim gledaocima i slušaocima otvorena su vrata programskog arhiva RTS-a i sa njima je napravljen direktan kontakt kao osnov za buduća uspešna zadovoljenja potreba i afiniteta širokog auditorijuma, čime se bogata arhivska građa, ali i savremena produkcija promoviše i komercijalno eksploatiše, a RTS kao medij na ovaj način dodatno osigurava svoj uspeh kako u sadašnjim tako i u budućim vremenima i izazovima.

6. Zaključak

Generalno gledano, očuvanje nacionalne arhivske građe predstavlja očuvanje kulturnog nasleđa jedne nacije. Očuvanje arhivske građe elektronskih medija je važan deo tog kulturnog nasleđa. Razvoj višeslojnih muzičkih pojava u domenu umetničke i popularne muzike i njihovog udruživanja u televizijskom programu RTS-a predstavlja svedočanstvo razvoja kulture jedne nacije kroz

epohu zabeleženu u periodu od preko šezdeset godina. Iz tog razloga očuvanje audio-vizuelnog arhiva muzičkih formata koji su obeležili višedecenijski rad RTS-a kao javnog medijskog servisa od neprocenjive je važnosti.

U sprezi univerzalne muzičke tematike i afirmacije nacionalnih muzičkih vrednosti stvara se globalni televizijski muzički prostor. U ovako definisanom prostoru srpska muzika se nalazi praktično od početka rada Televizije Beograd (Nikolajević 2003) do danas. Slika današnjeg televizijskog muzičkog prostora umnogome je izmenjena u odnosu na period koji je za nama, univerzalna muzička tematika je diversifikovana, a afirmacija nacionalnih muzičkih vrednosti upitna. Za razliku od perioda u proteklih šest decenija, kada je muzika pored umetničkog televizijskog izraza bila značajan faktor i imala snažan uticaj na razvoj šire kulturne scene i u određenoj meri doprinosila društvenim promenama, danas je muzička industrija potpuno komercijalizovana i adaptibilna, bez ambicija da ima uticaja na kulturna polja ili na polja društvenih promena. Ako pođemo od činjenice da promene jednog društva u pravcu njegovog razvoja i napretka ne mogu biti samo političke, već predstavljaju unutrašnju transformaciju osećanja koja se tiče revolucije u glavi čoveka (Nikolajević 2003), jedan od istorijskih primera načina na koji je muzika uticala na te promene jeste rokenrol. Posebno u periodu svog nastanka i najintenzivnijeg razvoja šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka, rokenrol je bio društveno relevantan i utisnuo je snažan pečat društvenim promenama kako na Zapadu, gde je i nastao, tako i na ostalim prostorima, uključujući i naš. Višedecenijska refleksija rokenrola bila je značajna, a ispoljavana je i putem medija – radija, televizije i časopisa (Milićević 2016).

Razvoj televizije i rokenrola u našoj zemlji tekao je paralelno, pa su iz tog razloga brojni muzički formati iz kategorije rokenrola obeležili čitav period razvoja televizije od njenih početaka do danas. Sa druge strane, televizija je afirmisala rokenrol i imala značajnu ulogu u njegovoj popularizaciji kod publike tokom čitavog tog perioda dugog šest decenija. Muzički formati iz kategorije rokenrola nastali tokom tog perioda predstavljaju dragoceni deo nasleđa u arhivi RTS-a, a njihova digitalizacija u svrhu trajnog očuvanja od neprocenjive je važnosti. Digitalizacija je ovim formatima dala novu upotrebnu vrednost povezujući ih sa savremenom publikom putem specijalizovanih tematskih muzičkih TV kanala novonastalih upravo na sačuvanoj i digitalizovanoj arhivskoj građi na kojima ovi formati nastavljaju da žive. Na RTS digitalnoj platformi – RTS Planeta svi digitalizovani sadržaji iz bogate arhive RTS-a, pa i muzički formati iz kategorije rokenrola trajno su učinjeni dostupnim publici širom sveta.

Literatura

- Božilović, N. (2008). *Sociologija jugoslovenskog rokenrola šezdesetih: subverzija, moralna panika, cenzura*. Niš: Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu.
- Debrett, M. (2010). *Reinventing Public Service Television for the Digital Future*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fiske, J. (2002). *Television Culture*. New York: Routledge..
- Frith, S. (2002). *Look! Hear! The uneasy relationship of music and television*. Cambridge University Press.
- Makdonald, I. (2012). *Revolucija u glavi: pesme Bitlsa i šezdesete*, Beograd: Clio.
- Milićević, A. (2016). *Televizijski opus primenjene muzike Zorana Simjanovića – elementi stila (Digitalizacija arhiva u službi naučnog istraživanja)* – master rad. Beograd: FMU.
- Nikolajević, S. (2003). *Ekran srpske muzike*. Beograd: RTV teorija i praksa.
- Simjanović, Z. (1996). *Primenjena muzika*. Beograd: Bikić studio.
- Studija o arhivskoj građi u nekadašnjim Javnim medijskim preduzećima, Sindikat novinara Srbije (SINOS), 25. 12. 2020.
- Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti, „Službeni glasnik RS“, br. 6/2020 od 24. 1. 2020.

Intervjui:

- Antović, Branislav, izvršni direktor Sektora za razvoj i nove poslove RTS-a, 14. 5. 2021.
- Milićević, Ana, urednica programa televizijskog kanala RTS Muzika, 25. 5. 2021.
- Tabaković, Zoran, rukovodilac Programskog arhiva RTS-a, 1. 6. 2021.

Internet izvori:

- JMU RTS (2021), <http://tvarhiv.rts.rs>, pristupljeno 28. 6. 2021.
- RTS, <https://www.rts.rs>, pristupljeno 15. 8. 2022.

ROCK AND ROLL LEGACY AND PUBLIC SERVICE MEDIA ARCHIVE

Abstract

The overall archival material, and especially the archival material of the electronic media, is of particular importance as part of the national treasure and identity of each country. The archives of the public media broadcaster, "Radio-television of Serbia" (hereinafter RTS), as one of the richest archives of public media institutions in our country, are invaluable for the wider social community. The paper focuses on the development of music formats and their role in the television program of RTS, with special reference to part of the archive of music formats in the rock and roll category. The paper presents the most important music formats that marked an entire era of television in the music program, from the very beginning to the contemporary music production of RTS. In particular, the importance of digitization was pointed out not only in terms of preserving archival material, but also in creating its new use value for future times and future generations.

Keywords

archival material, RTS archive, music formats, rock and roll, digitization

Primljeno: 22. 8. 2022.
Prihvaćeno: 20. 9. 2022.

